

**Варбанський
Олександр Володимирович**
Здобувач вищої освіти
Група ЮД-645 ДДУВС

Скиба Елеонора Костянтинівна,
д.філос.н.
професор кафедри СГД ДДУВС

ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІВ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНО ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ПУБЛІЧНОМУ ПРАВІ

Актуальність проголошення Україною курсу на європейську інтеграцію, сучасні глобалізаційні процеси та форматування в цьому контексті внутрішньої і зовнішньої політики зумовлюють переосмислення суті та значення багатьох правових понять.

Суб'єктами публічної міжнародно-правової відповідальності визнають держави, міжнародні організації та за певних обставин – фізичних осіб. Щодо приватної міжнародно-правової відповідальності, то слід виділити, як суб'єктів правовідносин, держави, міжнародні організації, фізичних і юридичних осіб, якщо вони є контрагентами у договірних відносинах. Вбачається, що як у приватноправових, так і у публічно-правових відносинах даного виду особливе значення посідає держава.

Сучасний глобалізований світ вимагає тісного взаємозв'язку між державами, за таких обставин право відіграє важливу роль у динамічному процесі світового розвитку та протистояння світовим загрозам. Його дієвість, серед іншого, залежить від ефективності юридичних засобів забезпечення дотримання основних принципів і норм права.

Юридична відповідальність є складним загально-соціальним явищем. У цьому контексті міжнародно-правова відповідальність держави визначається її належністю до міжнародного співтовариства, адже як член міжнародного співтовариства держава повинна нести відповідальність за свої діяння. Зокрема, у доктрині міжнародного права неодноразово висловлювалися думки про те, що відповідальність у міжнародному праві має таке ж джерело походження, що й інші види соціальної відповідальності, а саме – моральний обов'язок перед суспільством.

Характерним для сучасної системи публічно-правових та приватноправових відносин є усвідомлення того, що загальносвітові інтереси мають пріоритетне значення для забезпечення належного існування кожної держави. На цьому і ґрунтується сучасна міжнародно-правова відповідальність, зокрема як відповідальність держави перед світовою спільнотою в цілому. Більш то-

го, міжнародно-правова відповідальність держав розвивалась одночасно з розвитком права.

Держава – єдиний соціальний організм, всі функції якого, здійснюються через систему державних органів. Діяльність держави на міжнародному рівні може виявитися лише через дію її органів, що реалізують суверенну волю держави.

В українській науці міжнародного права велика увага приділяється проблемі основ міжнародної відповідальності, тобто умов її виникнення. Мається на увазі визначення того, на підставі яких даних і за яких обставин можна установити відносно якої-небудь держави наявність міжнародно-протиправного діяння як джерела міжнародної відповідальності.

Виділяють такі підстави міжнародної відповідальності: нормативні (правові), юридико-фактичні та процесуальні.

Під нормативною підставою відповідальності розуміють договір, закон чи інше джерело права, у силу чи на підставі якого суб'єкт може бути притягнутий до відповідальності. Нормативною підставою міжнародної відповідальності є міжнародно-правові акти, що встановлюють міжнародні зобов'язання, порушення яких може бути кваліфіковане як міжнародне правопорушення. До них ми зараховуємо міжнародний договір і міжнародний звичай, рішення міжнародних судів, рішення міжнародних (міжурядових) організацій, що за статутом цих організацій обов'язкові для держав-членів, а також односторонні міжнародно-правові акти держав[]. Останні встановлюють обов'язкові правила поведінки для даної держави у формі декларацій, заяв, нот, виступів посадових осіб тощо.

Також треба розрізняти нормативні підстави міжнародної відповідальності і норми, на підставі яких поведіння держави може бути кваліфіковане як міжнародне правопорушення.

Нормативною підставою міжнародної відповідальності можуть бути тільки міжнародно-правові акти. У ст. 4 проекту статей про відповідальність сказано: "Діяння держави може бути кваліфіковано міжнародно-протиправним лише на підставі міжнародного права. На таку кваліфікацію не може впливати кваліфікація цього ж діяння відповідно до внутрішньодержавного права як правомірною".

Нормативна підстава припускає можливість настання відповідальності, але його недостатньо для виникнення конкретних відносин юридичної відповідальності. Для реалізації відповідальності необхідна наявність спеціальних юридико-фактичних обставин чи так званих юридичних фактів, що породжують правоохоронні відносини.

Якщо підставою міжнародно-правової відповідальності держави є склад правопорушення як сукупність об'єктивних і суб'єктивних ознак, то, як правило, для того, щоб потерпілі чи уповноважені міжнародні органи могли почати процес притягнення до відповідальності, досить об'єктивного факту порушення міжнародного зобов'язання державою, що в

Виражається в міжнародно-протиправному діянні її органів чи посадових осіб.

Процесуальні підстави - це наявність процедури розгляду справ про правопорушення і притягнення до міжнародно-правової відповідальності. В одних випадках ця процедура детально зафіксована у міжнародно-правових актах, в інших - її вибір залишено на розгляд органів, які застосовують заходи відповідальності[1].

Відповідальність держави-правопорушниці існує в конкретних її видах і формах. У міжнародному праві залежно від характеру покладених на державу заходів, виділяють такі види відповідальності: матеріальна і нематеріальна (моральна чи політична).

Проблеми міжнародно-правової відповідальності специфічні, багатогранні і досить складні. Розвиток і кодифікування норм і принципів відповідальності в міжнародному праві вимагають аналізу і узгодженості багатьох питань, кожне з яких має бути розглянуте і враховане з тим, щоб правильно відбити ті зміни, які сталися до теперішнього часу в області МП

У завдання міжнародного права входить не лише встановлення правил поведінки держав в тій або іншій області їх міжнародної діяльності, але і вироблення норм і принципів, що гарантують дотримання цих правил.

Міжнародно-правова відповідальність держав – один з основоположних і найстаріших інститутів міжнародного права. Одним із керівних у сучасному міжнародному праві є принцип суверенної рівності. Дотримуючись цього принципу, держави беруть участь у взаємних відносинах та в багатосторонньому міжнародному спілкуванні, володіючи суверенітетом як політико-правовою властивістю, що виражає верховенство кожної з них усередині країни та незалежність у зовнішніх справах. Водночас зазначений принцип не є ознакою відсутності взаємодії та взаємозалежності держав, оскільки жодна держава не може існувати й розвиватись в ізоляції від усього світового співтовариства. Згаданий принцип дає змогу державі здійснювати будь-які дії, що не суперечать встановленим принципам і нормам міжнародного права. Якщо ж держава не виконує або порушує свої зобов'язання, що постають із норм міжнародного права, цілком закономірно постає питання про її відповідальність перед окремими державами чи світовим співтовариством у цілому. Принцип суверенної рівності дає змогу виділяти держави в основну групу суб'єктів міжнародного права, а отже, і міжнародної відповідальності.

Підставою для виникнення відповідальності буде офіційне оприлюднення такого акта парламенту (що в більшості випадків також є моментом, з якого нормативний акт набуває чинності). Неприйняття парламентом держави законодавчого акта, необхідного для виконання її міжнародного зобов'язання, може викликати відповідальність цієї держави лише в тому разі, якщо це заподіяло моральний або матеріальний збиток. Однак бувають ситуації, коли держава може нести відповідальність за бездіяльність як таку (без настання негативних наслідків), зокрема, коли предмет міжнародного дого-

вору полягав саме в прийнятті відповідних законодавчих актів.

Підстави для відповідальності поділяються на юридичні (нормативно-правові) та фактичні. Юридичні підстави – це сукупність юридично обов'язкових міжнародно-правових актів, на підставі яких певна поведінка (дія чи бездіяльність) кваліфікується як міжнародне правопорушення. Юридичні підстави відповідальності можуть міститись у будь-яких джерелах міжнародного права та інших актах, які фіксують обов'язкові для держави правила поведінки. Ними є правомірні, юридично чинні договори, звичаї, правосудні рішення міжнародних судів та арбітражів (проте консультативні висновки до переліку не входять); обов'язкові акти міжнародних органів та організацій (наприклад, Ради Безпеки ООН), конференцій і нарад; окремі односторонні акти держав міжнародно-правового характеру, через які вони перебирають на себе міжнародні зобов'язання та які визнаються іншими державами (наприклад, встановлення певної ширини територіальних вод). Фактичні підстави міжнародно-правової відповідальності – це те, за що настає відповідальність. Тобто це певний юридичний факт, а саме міжнародне правопорушення.

Підсумовуючи зазначене, можна зробити висновок, що сучасна система міжнародно-правових примусових заходів (санкцій і контрзаходів) являє собою комплекс різноманітних елементів, здійснюваних державами як індивідуально, так і в межах відповідних міжнародних організацій. Ця система відіграє унікальну роль у механізмі міжнародно-правового регулювання, а в соціальному плані виконує функцію всебічного захисту безпеки міжнародного співтовариства та має на меті можливість гнучкого вибору адекватних і діючих засобів реагування на будь-яке міжнародно-протиправне діяння. Система міжнародно-правових примусових заходів є, безперечно, основним засобом реалізації міжнародно-правової відповідальності.

1. Аречага Э.Х. Современное международное право / Аречага Э.Х. – М.: Прогресс, 1983. – С. 432.
2. Словарь международного права [под ред.С.Б. Бацанова, К.Г. Ефимова].
3. Тихомиров Ю. А. Публічне право. М.: 1995. С. 306.
4. Міжнародне право. Основи теорії: Підручник. / Буткевич В.Г., Мицик В.В., Задорожній О.В. - К.: Либідь, 2002. - 608 с.
5. Лукашук И. И. Право международной ответственности. – М., 2000. – 278 с
6. Лисовский В.И. Международное право / В.И. Лисовский. – К. : Киевский государственный университет им. Т. Шевченко, 1995. – 478 с. 5. 28. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1986. – № 17. – С. 343. – Ст.
7. Проект статей об ответственности государств за международно-противоправные деяния 2001 г. // Доклад Комиссии международного права о работе ее пятьдесят третьей сессии (A/56/10). – Нью-Йорк : ООН, 2001. – С. 26–46. – Ст. 3. 4.